

zicht krijgt op het belang van organisatorische en financiële kwesties voor de concrete vormgeving van het beleid.

Een manco van dit boek is het missen van een aantal belangrijke studies over het Indisch onderwijs, waaronder de meest recente omvattende studie op dit terrein, namelijk van C. L. M. Penders, *Colonial education policy and practice in Indonesia 1900-1942*. Merkwaardig is dat de auteur in zijn inleiding zegt Eurocentrisme te willen vermijden, terwijl juist het beleid van de koloniale overheid een typisch Europese aangelegenheid is. Met betrekking tot de bepaling van het beleid is Eurocentrisme juist geboden omdat daar de perceptie van de Indische situatie door de Europeanen van belang is en niet zozeer de realiteit daarvan. Die gaat pas weer een rol spelen wanneer deze leidt tot bijstelling van de perceptie.

Tot slot nog enige opmerkingen over het grote aantal statistische en organisatorische gegevens in deze dissertatie. Het zou aan te bevelen zijn wanneer de tabellen, diagrammen en richtlijnen nog eens overzichtelijk per schooltype worden geordend en ook zoveel mogelijk systematisch worden weergegeven. De indeling in perioden van tien tot vijftien jaar en de veranderingen in de opzet maken het geheel nu nogal rommelig. Een handzame uitgave met al deze basisgegevens zou waarlijk geen overdaad zijn.

A. Th. Boone

P. Blaas, *Betrokkenheid en distantie. Bernard Vlekke (1899-1970) en de studie van de internationale betrekkingen* (Publikaties van de Faculteit der historische en kunstwetenschappen Erasmus Universiteit Rotterdam I; Hilversum: Verloren, 1991, 123 blz., f25,-, ISBN 90 6550 401 X).

De in 1899 geboren en in 1970 overleden historicus Bernard Vlekke kende een leven vol drama en tegenspoed. In 1938 raakte hij met zijn katholieke geloofsgenoten in conflict door een in hun ogen ontorende artikelenreeks over het zogeheten Maastrichtse verraad van 1638. Toen hij bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog zijn post aan het Nederlands Instituut te Rome verliet om zich (na een ook al niet zonder problemen verlopen reis) in de Verenigde Staten aan de Nederlandse zaak te kunnen wijden, keerde dit engagement zich na de bevrijding tegen hem: de kuiperijen van de directeur van het Instituut dwongen hem tot ontslag. De zo verhoopte officiële rehabilitatie in deze kwam er nooit; integendeel, de voortdurende geruchtenstroom over de 'Romeinse affaire' bemoeilijkten het vinden van een geschikte baan in het na-oorlogse Nederland. Toen die dan was gevonden, moest Vlekke ervaren op hoe weinig begrip hij met zijn rationele benadering van de koude oorlog kon rekenen: zijn in 1953 verschenen *Tweespalt der wereldrijken* werd door zowel links als rechts bekritiseerd en kreeg nooit de aandacht die P. J. Boumans *Revolutie der eenzamen* ten deel viel. Het bijzondere professoraat dat hij in 1956 te Leiden aanvaardde, werd dan weer nooit in een ordinariaat omgezet. En nooit heeft de schuchtere, maar bijwijlen ook felle Vlekke zich in de universitaire en academische milieus geheel thuis gevoeld. Toen hij ten slotte — vereenzaamd — overleed, werd het ongeluk bezegeld: slechts weinigen erkenden zijn wetenschappelijke verdiensten. Zowel tijdens als na zijn leven viel Bernard Vlekke uit de boot.

Piet Blaas, die al eerder—in 1983, zeven jaar voor de dissertatie van Leen Dorsman verscheen — G. W. Kernkamp uit de vergetelheid haalde, heeft nu een korte, wat onevenwichtig gecomponeerde monografie over Vlekke geschreven waarin expliciet eerherstel wordt betracht. De studie, die als eerste deel van een nieuwe, door de Faculteit der historische en kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit opgezette publikatiereeks verschijnt en op een nauwgezet onderzoek van de door Vlekke nagelaten papieren steunt, bevat de hoofdlijnen van diens bewogen leven en een nadere aanduiding van diens betekenis voor de Nederlandse historiogra-

fie. Die betekenis schuilt volgens de auteur in de grote rol die Vlekke in de ontwikkeling van de studie der internationale betrekkingen heeft gespeeld. De lang gekoesterde neutraliteitspolitiek had een snelle doorbraak van deze discipline in Nederland verhinderd. Pas na de tweede wereldoorlog werd het Nederlandse Genootschap voor internationale zaken opgericht. Vlekke, die in de Verenigde Staten definitief van mediëvist tot contemporanist was geëvolueerd, werd er in 1948 secretaris-generaal van. Tot 1969 zou hij in het door het genootschap uitgegeven tijdschrift, de *Internationale Spectator*, tientallen artikelen en recensies publiceren. De formeel-juridische denkrant die de oudere beschouwingen over de internationale betrekkingen had beheerst, kreeg in deze stukken een historisch-realistische tegenhanger.

De auteur stelt met amper verholten plezier vast dat Vlekke geen theoreticus was. Toch wist die zich geboeid door het probleem van betrokkenheid en distantie in de geschiedschrijving. Blaas ontleent er de titel van zijn studie aan, precies zoals hij destijds Kernkamp in het spanningsveld tussen wetenschap en journalistiek plaatste. Voor Vlekke vertaalde dit vraagstuk zich in eerste instantie in de verhouding tussen historie en legende, getuige zijn Nijmeegse dissertatie uit 1935 over *Sint Servatius, de eerste Nederlandse bisschop in historie en legende*. Die interesse was in het interbellum niet ongewoon: Hajo Brugmans, Huizinga en Romein, maar bijvoorbeeld ook G. Kalff jr. (auteur van een in 1920 gepubliceerde studie over *De verklaring der Fransche revolutie bij haar voornaamste geschiedschrijvers*) deelden haar.

Na de tweede wereldoorlog bleef het probleem Vlekke bezighouden: ook in de internationale politiek bleken legendarische voorstellingen immers een grote rol te spelen. De historicus, zo beklemtoonde Vlekke onder meer in een in 1949 in de *Internationale Spectator* verschenen en hier herdrukt artikel, mocht dergelijke voorstellingen niet eenvoudig van de hand wijzen; zij moesten integendeel in de volle openbaarheid worden gebracht, precies omdat zij tot fatale fouten in de politieke berekeningen konden leiden. Voor Blaas was Vlekke daarom een 'bewuste anti-ideoloog' (76), die voortdurend streefde naar 'een uitgebalanceerde combinatie van engagement en afstandelijkheid' (38). Vlekke wist echter uit eigen ervaring hoe moeilijk het was dat evenwicht te bereiken. Tijdens de redactie van zijn in 1943 verschenen boek over Nederlands-Indië, *Nusantara*, had het propagandistische Nederlands Information Bureau druk op hem uitgeoefend om voor het Nederlandse beleid ongunstige zaken niet al te zeer te belichten. Vlekke was er niet in alle opzichten in geslaagd deze druk te weerstaan. Zijn na-oorlogse pleidooi geschiedenis en propaganda gescheiden te houden, hield dan ook een afrekening met het eigen verleden in. De koude oorlog verleende dat pleidooi echter een actuele betekenis. Zo bleef Vlekke met het probleem van betrokkenheid en distantie worstelen. Maar ook enkele jaren oudere historici als Geyl, Romein en Rogier ('de generatie van negentig') en de in hetzelfde jaar geboren *historien engagé* Presser deden dat, elk op hun manier.

Vlekke komt uit deze met veel sympathie geschreven studie dan ook naar voor als een marginale, maar niet unieke figuur. Zijn problemen waren ook de problemen van anderen, zij het dat zijn aandacht voor de internationale politiek de behandeling van deze problemen een eigen toon en kleur gaf. *Betrokkenheid en distantie* wijzigt het bestaande beeld van de Nederlandse geschiedschrijving dus niet, maar biedt er wel een onverwachte aanvulling op.

Jo Tollebeek

H, Beliën, G. J. van Setten, ed., *Geschiedschrijving in de twintigste eeuw. Discussie zonder eind* (Amsterdam: Agon, 1991, 444 blz., f49,50, ISBN 90 5157 103 8).

De historicus E. H. Kossmann zei een paar jaar geleden in een interview: 'Ik denk datje een wetenschappelijk genie moet omschrijven als iemand die zijn vak een ander karakter geeft. Einstein, Kant, Freud, voor zover de psychologie een wetenschap is, Calvijn, voor zover de